

UDK: 368.81:336.717.22

Biblid 1451-3188, 14 (2015)

Год XIII, бр. 52-53, стр. 191–205

Изворни научни рад

Александра ВИШЕКРУНА, М.А.¹

ДИРЕКТИВА 2014/49/ЕУ О СИСТЕМИМА ОСИГУРАЊА ДЕПОЗИТА

ABSTRACT

In 1994 the Directive on deposit insurance was introduced into the EU legal system as one of the steps for completion of the internal market. Creating safe and sound financial market and obtaining the confidence of depositors became main goal of this document. However, being minimal harmonization directive, this act diverged from its original purpose and contributed to regulatory competition and the creation of unbalanced deposit protection schemes around the EU. Recently it has become clear that there was no an adequate mechanism for protection of depositors at the EU level. The Financial crisis in 2008 only reaffirmed that belief. Previous analysis showed that inadequate functioning and financing of deposit insurance schemes were two main problems. Having in mind the need of depositors for secure and timely payment of their deposits, on the one hand, and the need for complete information on their rights, on the other hand, the Directive underwent certain changes to ensure achievement of these goals. The Directive introduces the obligation of ex ante financing of the scheme, with a possibility of additional financing in case of insufficient funds. Also, one of the main factors in calculating the amount of contribution shall be the risk factor in the banking industry. The Directive retained minimum coverage of € 100,000 applying to all aggregated accounts of one depositor at the same bank. The Directive provides that the amount of time necessary to obtain financial means from scheme gradually reduces from 20 (currently) to 7 working days (by January 2024). In order to ensure that depositors are aware of their rights, they must sign an information sheet which contains all the relevant information about deposit protection. Bank is also required to circulate an updated standardized information sheet to their customers at least once a year. Serbia introduced deposit guarantee scheme a decade ago. Having in mind that Serbian legislators implement the

¹ Институт за упоредно право у Београду, e-mail: avisekruna@gmail.com

newest EU legislation, the law on deposit insurance changed accordingly in 2015. Analysing norms of the current legislation, we conclude that new law has several points in which is still not (completely) harmonized with the solutions of the new Directive.

Key words: Deposit insurance, protection of depositors, financial crisis, European Union.

СВРХА

Један од основних циљева у савременом финансијском свету је стварање безбедног и здравог тржишта и очување поверења у његову стабилност. Ова вишедеценијска тежња посебно је добила на значају избијањем последње финансијске кризе, када је постало јасно да је неопходно спровести реформе у многим областима како би се створио оквир у коме неће бити места за нове потресе. Наиме, показало се да је ангажовању слободних новчаних средстава у инвестиционим подухватима инхерентан ризик немогућности њиховог повраћаја у случају да лице коме су она поверена западне у финансијске тешкоће, услед којих није у могућности да испуни обавезе према својим клијентима.

У таквој ситуацији, државе настоје да нађу одговарајуће механизме за решавање овог проблема са циљем очувања стабилности финансијског система и избегавања системског ризика. Страхује се да ће пропаст једне банке, или неколико њих, довести до домино ефекта који ће погодити цео банкарски систем.² Банка је изложена ризику од масовног повлачења средстава од стране депонената у случају опасности од њеног стечаја. Међутим, због постојања (снажне) међузависности, пропаст једне банке може да представља претњу по цео финансијски систем.³ Осигурање депозита посматра се као један од начина на који се могу превазићи ови проблеми.⁴ Други значајан циљ који се остварује кроз успостављене механизме је заштита клијената банке.⁵ Потреба да се обезбеди одређени ниво заштите за депоненте је двојака. Прво, појединци велики део својих

² Peter Cartwright, "Deposit Guarantees and the Individual Bank Consumer", *Consumer Protection in Financial Services*, Peter Cartwright (ed.), Kluwer Law International, Hague-London-Boston, 1999, p. 130.

³ Nevenko Misita, "Depositor Protection: An EC law perspective", *Journal of International Banking Regulation*, Vol. 4, No. 3/2003, p. 255.

⁴ Други начини укључују постојања гаранта (енг. *lender of last resort*) и надзор над пословањем банака. Вид. *Ibid.*, p. 255.

⁵ Peter Cartwright, *op. cit.*, p. 125.

средстава држе у банкама, насупротив другим видовима њиховог коришћења, тако да је много вероватније да ће пропаст банке имати озбиљнији утицај на њене клијенте него пропаст других субјеката на финансијском тржишту. Друго, чак и они клијенти који имају искуства у улагањима могу имати потешкоћа да процене ризике који долазе са полагањем средстава код одређене институције.⁶ Иако је неспорно да заштита депозита има позитиван утицај на стабилност финансијског система и поверење депонената, постоје и одређене опасности које пружање заштите носи са собом. У случају да не постоји адекватан надзор, на дуги рок може доћи до појаве моралног хазарда - ако се лицима која предузимају ризике пружи заштита од негативних последица њиховог понашања, само се појачава њихова тежња за упуштањем у ризичн(и)је подухвате.⁷ Такође, они чији су депозити осигурани вероватно ће мање водити рачуна приликом одабира банке, јер они неће бити ти који ће сносити губитак који настане услед њене пропасти.⁸

МЕРЕ ЕУ

Препознавши значај овог питања, на нивоу ЕУ је пре две деценије усвојена Директива о осигурању депозита.⁹ Основни циљ овог акта било је постизање уједначеног нивоа заштите како би се избегли поремећаји на тржишту.¹⁰ Међутим, како је реч о директиви минималне хармонизације (енг. *minimal harmonization*) којом се постављају само основни принципи функционисања, то ствара бројне разлике у заштити депонената у земљама чланицама. Постојање оваквог режима доводи до опасности од настанка регулаторне конкуренције која подразумева да ако се неком субјекту пружи могућност избора правног система у оквиру кога ће пословати, он ће се определити за онај који нуди најповољније услове. У пракси ово може довести до тога да државе намећу све ниже регулаторне стандарде да би привукле компаније (енг. *race to the bottom*).¹¹ У овом контексту, то би

⁶ Ibid., p. 130.

⁷ *Deposit Insurance around the World: Issues of Design and Implementation*, Asli Demirgüç-Kunt, Edward James Kane, Luc Laeven (eds), MIT Press, Cambridge-London, 2008, p. 14.

⁸ Peter Cartwright, op. cit., p. 130.

⁹ „Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit guarantee schemes“, *Official Journal*, L 173, 12.6.2014, pp. 149–178. За историјат Директиве вид. Nevenko Misita, op. cit., pp. 255-256.

¹⁰ Преамбула Директиве 2014/49, тач. 6.

¹¹ Damian Chalmers, Gareth Davies, Giorgio Monti, *European Union Law: Texts and Materials*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, pp. 706-707.

значило и да ће депоненти приликом улагања бирати ону државу чији систем им пружа најбољу заштиту (пре свега, највеће покриће).¹²

Узимајући у обзир постављене циљеве и решења која је нудила Директива, као и анализу њене практичне примене, постало је јасно да је постојећи систем постао зрео за неколико измена. Прве промене учињене су 2009. године и биле су усмерене на јачање заштите депонената и враћање њиховог поверења након велике финансијске кризе.¹³ Ипак, том приликом велики број питања остао је отворен и Европској комисији је наметнута обавеза да у догледном тренутку изврши процену ситуације и предложи нове кораке у решавању уочених проблема.¹⁴ Коначни исход био је предлог за још једну измену и доношење нове, ревидиране Директиве.

САДРЖАЈ

Анализе које су рађене у погледу функционисања система заштите депонената показале су да су два највећа проблема успостављених механизма њихово неадекватно функционисање и финансирање.¹⁵ Узроци неадекватног функционисања су своје корене налазили у томе што су правила Директиве минимални стандардни, чиме се успоставља различит ниво и опсег покрића. Велики проблеми постојали су и у погледу поступка исплате и недовољне информисаности депонената о њиховим правима. Све укупно допринело је да заштита не буде на уједначеном и одговарајућем нивоу у земљама чланицама.¹⁶ Проблем неадекватног финансирања извирало је из непостојања јединственог правила о начину прикупљања средстава из којих ће се намиривати

¹² Вид. Преамбула Директиве 2014/49, тач. 19.

¹³ „Directive 2009/14/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 2009 amending Directive 94/19/EC on deposit-guarantee schemes as regards the coverage level and the payout delay (Text with EEA relevance)“, *Official Journal*, L 68, 13.3.2009, p. 3-7. Special edition in Croatian: Chapter 06 Volume 009, pp. 244–248.

¹⁴ Директива 2009/14/EC, чл. 1. ст. 7.

¹⁵ „Commission staff working document - Impact Assessment - Accompanying document to the Proposal for a Directive .../.../EU of the European Parliament and of the Council on Deposit Guarantee Schemes [recast] and to the Report from the Commission to the European Parliament and to the Council Review of Directive 94/19/EC on Deposit Guarantee Schemes“ COM (2010) 368; COM (2010) 369; SEC (2010) 835, http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/guarantee/20100712_ia_en.pdf, 24.3.2015, pp. 9-22.

¹⁶ *Ibid.*, pp. 9-19.

депоненти ако наступи осигурани случај.¹⁷ Други велики проблем био је што ризик коме су банке изложене у свом пословању није узиман у обзир приликом одређивања висине доприноса које оне треба да плате.¹⁸ Ради очувања поверења у банкарски сектор и целокупан финансијски систем, за клијенте банке је изузетно важно да могу бити сигурни да ће она имати довољно новца да измири њихова потраживања у најкраћем могућем року, као и да су на јасан начин упознати са својим правима. Имајући то на уму, решење ових проблема поставило се као један од основних циљева које је требало остварити последњим изменама, тако да се највећи помак у односу на стару Директиву уочава управо у тим аспектима.

Персонални и предметни домен Директиве

Директива одређује персонални домен своје примене, истичући који се депоненти не сматрају подобним за заштиту. У ту категорију се, пре свега, убрајају државни органи или друге финансијске институције јер се узима да због свог ограниченог броја, у поређењу са свим осталим депонентима, имају слабији утицај на финансијску стабилност у случају пропасти банке. Када је реч о друштвима из нефинансијског сектора требало би, у начелу, да сва уживају заштиту, независно од своје величине.¹⁹ Директива одређује појам депозита као сваки потражни салдо који произлази из средстава преосталих на рачуну или привремених ситуација произашлих из уобичајених банкарских трансакција које кредитна институција мора да исплати према примењивим законским и уговорним условима, укључујући орочени депозит и штедни депозит, али искључујући потражни салдо ако:

- се његово постојање може доказати једино финансијским инструментом дефинисаним MIFID-ом, осим ако се ради о штедном производу који се евидентира помоћу потврде о депозиту која је издата именованој особи и који постоји у држави чланици 2. јула 2014;²⁰

¹⁷ За детаљније податке о начину прикупљања средстава за заштиту депонената вид. *Ibid.*, pp. 19-21.

¹⁸ *Ibid.*, p. 21.

¹⁹ Преамбула Директиве 2014/49, тач. 31.

²⁰ За дефиницију финансијског инструмента вид. „Directive 2004/39/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on markets in financial instruments amending Council Directives 85/611/EEC and 93/6/EEC and Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 93/22/EEC“, *Official Journal*, L 145, 30.04.2004. Amended by Directives 2004/39/EC (*Official Journal*, L 114,

- се његова главница не може исплатити по номинали;
- је главница наплатива само по номинали према посебном јемству или споразуму који пружа кредитна институција или трећа страна.

Из опсега примене Директиве искључене су одређене врсте депозита (како по врсти депозита, тако и по карактеристикама депонената). То су:

- депозити осталих кредитних институција у њихово име и за њихов рачун, у складу са одредбама чл. 7, ст. 3 Директиве,²¹
- „регулаторни капитал”,
- депозити који произлазе из трансакција у односу на које су донете кривичне пресуде за прање новца, као и депозити чији ималац није идентификован у складу са правилима о спречавању прања новца,
- депозити финансијских институција, инвестиционих друштава, осигуравајућих друштава и друштава за реосигурање, друштава за заједничка улагања, пензионих фондова, државних тела и органа,
- дужничке хартије од вредности кредитних институција и обавезе из властитих акцепата и меница.

Изузетно, могуће је до предвиђеног износа покрића пружити заштиту за депозите које држе лични или струковни пензиони системи малих или средњих предузећа, као и за депозите органа локалне власти с годишњим буџетом до 500 000 евра.

Осигурани случај и осигурани износ

Појам осигураног случаја (околност која активира заштиту у складу са Директивом) везује се за две алтернативно постављене ситуације. Прво, ако су надлежна управна тела утврдила да се према њиховом мишљењу кредитна институција не чини способном у том тренутку, због разлога који су директно повезани са њеном финансијском ситуацијом, да исплати депозит и да тренутно нема изгледа да ће бити у стању то да учини. Друго, ако је правосудно тело донело одлуку због разлога који су директно повезани са финансијским стањем кредитне институције и који имају учинак суспендовања права депонената на остваривање потраживања према тој институцији.

27.04.2006, pp. 60–63); 2007/44/EC (*Official Journal*, L 247, 21.09.2007, pp. 1-16); 2008/10/EC (*Official Journal*, L 76, 19.03.2008, pp. 33-36); 2010/78/EU (*Official Journal*, L 331, 15.12.2010, pp. 120-161).

²¹ Ова норма се бави случајем када депонент нема апсолутно право на износу са рачуна.

Ниво покрића одређен је на јединствени износ од 100 000 евра у свим државама и није мењан новом Директивом, јер се сматра да је то сума која обезбеђује довољну заштиту.²² Изузетно, могуће је пружити и веће покриће у одређеним специфичним околностима. То укључује депозите из трансакција са некретнинама у вези са приватном имовином намењеном за становање, депозите повезане са одређеним животним догађајима (брак, развод, отказ или смрт), као и депозите који су утемељени на плаћању накнаде из осигурања или одштете за жртве кривичних дела или жртве правосудних грешака. Државе чланице имају дискрециона овлашћења у погледу дужине периода појачане заштите, под условом да он није краћи од три нити дужи од дванаест месеци. У случајевима када су државе пре измена предвиђале виши ниво покрића (између 100 000 и 300 000 евра), постоји могућност да се он одржи најкасније до краја 2018. године, како би се очувало поверење депонента.²³ Обавезе депонента у односу на кредитну институцију не узимају се у обзир при израчунавању износа који је треба исплатити. Изузетно, те обавезе могуће је узети у обзир ако оне доспевају на дан или пре дана наступања осигураног случаја у мери у којој је пребој могућ према законским и уговорним одредбама којима је уређен уговор између кредитне институције и депонента. Депоненти морају пре склапања уговора бити обавештени ако се њихове обавезе према кредитној институцији узимају у обзир при израчунавању износа који је потребно исплатити.

Исплата

Ради постизања адекватне заштите клијената банке, предвиђено је знатно скраћивање временског оквира у коме се мора извршити исплата. Предвиђено је да ће се рок за исплату постепено скраћивати у неколико етапа: 20 радних дана од наступања осигураног случаја (тренутно), 15 радних дана (од 01.01.2019), потом 10 радних дана (од 01.01.2021), до достизања рока крајњег задатог рока од седам радних дана (од 01.01.2024. године).²⁴ У случајевима када не буде било могуће ставити депоненту на

²² Износ покрића је данас пет пута већи у односу на почетну вредност. Наиме, када је донета прва Директива он је био 20 000 евра, да би се потом изменама из 2009. године повећао на 50 000 евра са тенденцијом раста до износа од 100 000 евра.

²³ Преамбула Директиве 2014/49, тач. 23.

²⁴ Временски оквир за исплату се знатно променио у последње две деценије. Прва верзија Директиве је предвиђала да је рок за исплату три месеца, уз могућност његовог

располагање средства у одговарајућим роковима у току прелазног периода, у року од пет радних дана мора да му се омогући приступ износу који му је неопходан за покриће животних трошкова.²⁵ Под одређеним околностима исплата се може одложити, нпр. у ситуацији када је депозит предмет спора, или није сигурно да ли неко лице има право на исплату, када је рачун у мировању и сл.²⁶ Побољшани захтеви у погледу идентификације депонената и информисања треба да омогуће исплату у складу са задатим временским оквиром. То се посебно односи на обавезу да подаци кредитних институција јасно идентификују депозите који су подобни да буду исплаћени и да систем осигурања депозита може да захтева од својих чланова, у било ком тренутку, да пружи све информације потребне да се исплата припреми.²⁷ Ово је посебно значајно јер депоненти не подносе захтев систему осигурања депозита за наплату својих потраживања, већ се плаћање врши на основу информација које достави банка. Исплате се неће вршити ако није било трансакција у односу на депозит у последња 24 месеца и ако је вредност депозита нижа од административних трошкова који би настали спровођењем такве исплате. Државе чланице могу да предвиде ограничење рока у коме постоји обавеза намирења депонената. У случају да сматрају да су им повређена права, депоненти имају право на правно средство против система осигурања депозита, које се уређује националним правом.

Информисање депонената

Кључни елемент у остваривању заштите депонената су информације о покрићу које уживају и субјекту пред којим могу да остваре своја права. Ове чињенице морају се предочити пре склапања уговора о депоновању средстава, што депонент мора да потврди својим потписом. Најмање једном годишње банка је дужна да са изводима рачуна достави клијентима потврду о прихватљивости њихових депозита за заштиту и податке о систему који исту пружа (пре свега интернет страницу на којој они могу да се информишу о поступку и условима осигурања депозита). Информације морају бити

продужења најдуже до 9 месеци. Изменама из 2009. године рок је скраћен на 20 радних дана уз могућност да се изузетно (уз сагласност надлежних тела) продужи за највише 10 радних дана.

²⁵ Директива 2014/49, чл. 8. ст. 4.

²⁶ Директива 2014/49, чл. 8. ст. 5.

²⁷ Вид. Директива 2014/49, чл. 4. ст. 8 и чл. 7. ст. 6.

доступне на начин који прописује национално право, на језику који су споразумно утврдили депонент и банка или на званичном језику државе у којој је основана подружница кредитне институције. Информације морају бити концизне и не смеју навести депоненте да помисле да уживају неограничено покриће. У оквиру пружених информација посебно је значајно нагласити депоненту (приликом склапања уговора, а и у каснијем достављеним информацијама) у случајевима када је банкама према националном праву допуштено да послују под различитим жиговима (енг. *brand names*) да се ниво покрића примењује на агрегиране депозите које депонент држи код кредитне институције. У пракси би то значило да без обзира што је једно лице положило своја средства код више институција, ако су оне упркос различитом имену део исте банке, сви ти депозити третираће се као један.

Финансирање

Пружање адекватне заштите нужно изискује постојање довољно финансијских средстава помоћу којих ће се измирити обавезе према депонентима. Идеја је да се обезбеди да до 3. јула 2024. године расположива финансијска средства достигну макар 0,8% износа осигураних депозита чланова. Задати ниво се изузетно може и снижити ако је то оправдано и уз одобрење Европске комисије, али никако испод 0,5% од износа осигураних депозита.²⁸ Директива предвиђа могућност да један део финансијских средстава не буде у новцу, депозитима или нискоризичној имовини, већ да обухвати и обавезе плаћања (не више од 30% укупног износа финансијских средстава).²⁹ Једном прикупљена средства улажу се на нискоризичан и диверзификован начин. Финансијска средства потребна за функционисање система осигурања

²⁸ За примену ове мере неопходно је да буду испуњени одређени услови: (а) да није вероватно да ће се знатан удео расположивих финансијских средстава користити за мере у сврху заштите обухваћених депонената и (б) банкарски сектор у ком послују кредитне институције карактерише висок ниво концентрације и у њему количински велику имовину држи мали број кредитних институција или група банака, које се надзиру на консолидованој основи, за које је, с обзиром на њихову величину, вероватно да ће се у случају њихове пропасти применити поступак санације (енг. *resolution*).

²⁹ Обавезе плаћања значи обавезе плаћања кредитне институције према систему за осигурање депозита које су потпуно обезбеђене, под условом да се колатерал састоји од нискоризичне имовине и да није оптерећен правима трећих лица и да систем за осигурање депозита може њиме да располаже. Вид. Директива 2014/49, чл. 2. ст. 1. тач. 13.

депозита првенствено се прикупљају путем доприноса чланова који се уплаћују најмање на годишњој основи, а чија висина се заснива на износу осигураних депозита и степену ризика који сноси одговарајући члан. Системи осигурања депозита могу употребљавати своје сопствене методе засноване на ризику за утврђивање и израчунавање доприноса, а посебно узимајући у обзир активу биланса стања и показатеље ризика, попут адекватности капитала, квалитета и ликвидности имовине. Ако расположива средства нису довољна за исплату депонената у тренутку када наступи осигурани случај, чланови плаћају ванредне доприносе који не прелазе 0,5% њихових осигураних депозита по календарској години. У изузетним околностима и уз сагласност надлежног тела могу се захтевати и већи износи. Поред наплате доприноса могуће је финансирање и из других извора - на основу зајмова од других система осигурања депозита и из алтернативних аранжманима финансирања који омогућавају прибављање краткорочних финансијских средстава за испуњавање обавеза према депонентима. Прикупљена финансијска средства првенствено се користе за исплату потраживања депонената. Међутим, могуће је користити их и у друге сврхе - за санацију кредитне институције или за алтернативне мере за спречавање њене пропасти.³⁰

ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Директива је објављена у Службеном листу Европске уније 12. јуна 2014. године и ступа на снагу двадесетог дана од дана објављивања, уз изузетак одређених чланова чија је примена одложена до 4. јула 2015. године.³¹ Директивом су одређени рокови у којима државе треба да донесу законе или прописе којима ће да се ускладе са одредбама Директиве. Са већином чланова усклађивање се врши до 3. јула 2015. године. Изузетак су чл. 8. ст. 4 (примена одложена до 31. јула 2016) и чл. 13. који ће се примењивати од 31. маја 2016, али само под условом да надлежна тела након испитивања утврде да систем осигурања депозита још није у могућности да се усклади са тим чланом до 3. јула 2015. године.

³⁰ Вид. Директива 2014/49, чл. 11.

³¹ То су: чл. 5. ст. 1. тач. а, б, в (искључења одређених врста депозита из покрића), чл. 6. ст. 1. (обезбеђивање нивоа покрића од 100 000 евра), чл. 7. ст. 1-3 (одређивање износа које би требало платити), чл. 8. ст. 8. (суспензија исплате када се против депонента води поступак због прања новца), чл. 9. ст. 1. (могућност подношења тужбе против система осигурања депозита) и чл. 17. (списак кредитних институција са одобрењем за рад).

ИЗВОРИ

- “Commission staff working document - Impact Assessment - Accompanying document to the Proposal for a Directive .../.../EU of the European Parliament and of the Council on Deposit Guarantee Schemes [recast] and to the Report from the Commission to the European Parliament and to the Council Review of Directive 94/19/EC on Deposit Guarantee Schemes“ COM (2010) 368; COM (2010) 369; SEC (2010)835, http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/guarantee/20100712_ia_en.pdf, 24.3.2015.
- “Directive 2009/14/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 2009 amending Directive 94/19/EC on deposit-guarantee schemes as regards the coverage level and the payout delay (Text with EEA relevance)“, *Official Journal*, L 68, 13.3.2009, pp. 3-7. Special edition in Croatian: Chapter 06 Volume 009 pp. 244–248.
- “Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit guarantee schemes (Text with EEA relevance)“, *Official Journal*, L 173, 12.6.2014, pp. 149-178.
- Cartwright, Peter, “Deposit Guarantees and the Individual Bank Consumer“, *Consumer Protection in Financial Services* Peter Cartwright (ed.), Kluwer Law International, Hague-London-Boston, 1999.
- Chalmers, Damian, Davies, Gareth, Monti, Giorgio, *European Union Law: Texts and Materials*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- Deposit Insurance around the World: Issues of Design and Implementation*, Aslı Demirgüç-Kunt, Edward James Kane, Luc Laeven (eds), MIT Press, Cambridge-London, 2008.
- Misita, Nevenko, “Depositor Protection: An EC law perspective“, *Journal of International Banking Regulation*, Vol. 4, No. 3/2003.
- Закон о осигурању депозита, *Службени гласник РС*, бр. 14/2015.
- Правилник о начину пружања и садржини информација о осигурању депозита које банке дају клијентима, *Службени гласник РС*, бр. 37/2015.

ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Република Србија је 2005. године успоставила систем заштите депонената, усвајајући закон чија су решења била усклађена са одредбама тада важеће Директиве.³² У циљу спровођења одредби закона, формирано

³² Закон о осигурању депозита, *Службени гласник РС*, бр. 61/05, 116/08 и 91/10.

је посебно тело – Агенција за осигурање депозита (у даљем тексту: Агенција) која врши послове у вези са осигурањем депозита. Како је 2014. године донета нова Директива која се бави овим питањем, законодавац је препознао потребу да се њене норме имплементирају у наш правни систем и то реализовао доношењем новог закона.³³ Истовремено, законодавна решења усклађена су и са другим (домаћим) прописима који су промењени у неколико последњих година, а релевантни су за ову материју (нпр. круг заштићених лица уређен је у складу са новом категоризацијом субјектата по прописима којима се уређује рачуноводство).

Заштићени депоненти обухватају физичка лица, предузетнике, микро, мала и средња правна лица. Треба напоменути да до доношења новог закона у материји осигурања депозита, категорија микро правних лица (иако позната у рачуноводственим прописима) није била обухваћена заштитом, чиме депозити ове категорије привредних субјектата нису били заштићени. Закон дефинише депозит као динарско или девизно новчано потраживање од банке које произлази из новчаног депозита, улога на штедњу, банкарског текућег рачуна или другог новчаног рачуна, као и било које друге привремене ситуације које настају услед обављања редовних банкарских послова, а на основу којег настаје законска или уговорна обавеза банке на повраћај средстава.³⁴

Из заштите су искључене поједине врсте депозита: депозити правних или физичких лица повезаних са банком, депозити који гласе на шифру или на доносиоца, депозити настали као последица прања новца или финансирања тероризма, депозити великих правних лица, државних органа и организација, органа аутономне покрајине или органа јединице локалне самоуправе, депозити инвеститора чија су средства заштићена у складу са законом којим се уређује тржиште капитала, депозити који представљају уговорено средство обезбеђења, ако је износ потраживања банке према депоненту које је обезбеђено овим депозитом веће или једнако износу тог депозита, као и депозити стечајних и ликвидационих маса. Из реченог се може видети да се наш закон није у целости ускладио са одредбама Директиве која за субјекте из нефинансијског сектора не прави никакву разлику у погледу њихове величине.

Систем осигурања депозита у Републици Србији активира се у случају покретања стечаја или ликвидације банке и пружа заштиту

³³ Закон о осигурању депозита, *Службени гласник РС*, бр. 14/2015. Овај закон се примењује од 1. априла 2015. године.

³⁴ Закон о осигурању депозита од 2015, чл. 2. ст. 1. тач. 3.

депоненту за динарске и девизне депозите у свакој банци до износа од 50 000 евра. Заштита се односи на депонента на нивоу једне банке, независно од броја рачуна које он у њој има. У пракси то значи да ако депонент положи средства у више банака, у свакој од њих је заштићен за вредност износа депозита, а највише до 50 000 евра. У односу на решења Директиве, јасно је да је износ покрића знатно нижи него што се то захтева за државе чланице.

Агенција за осигурање депозита, на основу података о депонентима добијеним од банке утврђује висину осигураног износа по депоненту на основу стања свих депозита тог лица у банци на дан наступања осигураног случаја, укључујући и припадајућу уговорену камату обрачунату до тог дана. Код обрачуна осигураног износа за депозит који представља уговорено средство обезбеђења, исплата се врши уколико је потраживање депонента веће од износа његове обавезе према банци по том уговору, а до висине осигураног износа. Депонент који није сагласан са обрачуном висине осигураног износа, може се обратити Агенцији писаним захтевом за преиспитивање утврђеног износа. Агенција је дужна да у року од три радна дана од дана доношења решења надлежног суда о покретању поступка стечаја или ликвидације банке, преко средстава јавног информисања и на својој интернет страници, обавести депоненте о њиховим правима и обавезама, изабраној банци исплатиоцу, као и о месту и датуму почетка исплате.³⁵ Депонентима мора бити омогућено да располажу средствима до осигураног износа у року од седам радних дана од дана доношења решења о отварању стечајног поступка или поступка ликвидације. У закону није предвиђена могућност одлагања исплате депозита у одређеним случајевима (као у Директиви), нити постоји опција да се депоненту у случају кашњења са исплатом одобре одређена средства неопходна за задовољење основних животних потреба. Обавеза на исплату средстава депозита до осигураног износа престаје истеком рока од три године од дана доношења решења надлежног суда о покретању поступка стечаја или ликвидације над банком.

Банка је дужна да депонентима и заинтересованим лицима пружи информације о осигурању депозита, а посебно податке о висини и начину исплате осигураног износа.³⁶ Начин пружања и садржина информација

³⁵ Банка исплатилац је банка коју Агенција бира на основу јавног тендера и коју уговором овлашћује да у име и за рачун Агенције исплати осигурани износе.

³⁶ Закон о осигурању депозита од 2015, чл. 19.

уређује се посебним правилником који је донео Управни одбор Агенције за осигурање депозита.³⁷ Информације морају бити потпуне, разумљиве и доступне у писаној форми. Банка своју обавезу информисања клијената може извршити на неколико начина. Прво, може уручити брошуру са основним информацијама о осигураним депозитима коју добија од Агенције. Брошура се штампа и дистрибуира свим банкама који су део система осигурања депозита о трошку Агенције и садржи опште информације о Агенцији, депонентима, осигураним депозитима, осигураном износу и начину његове наплате. Друга могућност је да се клијенти информишу усменим путем посредством банкарских службеника задужених за рад са клијентима, који су посебно обучени за давање одговора на питања везана за осигурање депозита. Трећа опција је да информације буду доступне путем банчиног веб сајта.³⁸ Пружене информације банка не може употребљавати у рекламне сврхе, нити на начин који угрожава стабилност банкарског система и поверење депонената. Приликом пријема нових клијената банка бесплатно уручује клијенту брошуру о осигурању депозита и стара се да клијент потпише текст изјаве да је упознат са основама осигурања депозита и да је примио брошуру. Агенција ће контролисати спровођење ових правила и ако утврди да банка не даје информације на начин предвиђен Правилником, да даје погрешне информације или их злоупотребљава у рекламне сврхе, обавестиће Народну банку Србије која ће предузети одговарајуће мере.³⁹

Ради исплате износа дугованих средстава, Агенција формира и управља посебним фондом за осигурање депозита. Средства за рад фонда обезбеђују се из неколико извора. На првом месту, постоји обавеза свих банака које имају дозволу за рад да осигурају депозите и да плаћају одговарајућу премију.⁴⁰ Потом, прикупљена средства могу да се улажу и

³⁷ Правилник о начину пружања и садржини информација о осигурању депозита које банке дају клијентима, *Службени гласник РС*, бр. 37/2015.

³⁸ Правилник, чл. 4.

³⁹ Правилник, чл. 13. и 14.

⁴⁰ Премија може бити почетна, редовна и ванредна. Почетна премија је једнократно давање које се плаћа најкасније у року од 45 дана од дана уписа банке у Регистар привредних субјеката у износу од 0,3% новчаног дела минималног оснивачког капитала банке. Редовна премија се плаћа квартално и њен износ је највише 0,2% укупних осигураних депозита банака. Висина премије зависи од стања у финансијском и банкарском сектору у Републици Србији, ризика коме је он изложен, као и износа средстава којима располаже фонд осигурања депозита (чл. 12, ст. 1). Истовремено, значајно је и стање депозита код банке која плаћа премију (чл. 12, ст.

да се по том основу убирају приходи (улагање је ограничено само на дужничке хартије које издаје држава или Народна банка Србије за динарска средства, односно у стране хартије од вредности за девизна средства). Затим, Агенција ступа на место депонента као повериоца у стечајном/ликвидационом поступку и тако враћа исплаћена средства. Могуће је и позајмити средства, користити средства из буџета Републике Србије, примати донације или обезбедити потребне износе из других извора у складу са законом. Средства фонда за осигурање депозита улажу се на начин којим се умањује ризик, одржава ликвидност фонда и остварују одговарајући приходи. У случају да се процени да прикупљена средства неће бити довољна, додатни износи могу да се обезбеде из буџета Републике Србије, задуживањем Агенције у земљи и иностранству уз гаранцију државе, издавањем дужничких хартија од вредности уз гаранцију државе или из других извора које је за ову намену обезбедила Република Србија. Циљни износ који се жели постићи је 5% од укупног износа свих депозита, што је знатно више у односу на 0,8% на коме инсистира Директива.

3). Агенција може обуставити обрачун и наплату редовне премије ако средства фонда за осигурање депозита достигну 5% укупног износа осигураних депозита. Ванредна премија се плаћа када се утврди да фонд нема довољно расположивих средстава да би испунио своје обавезе и њен износ не може прећи 0,4% на годишњем нивоу.